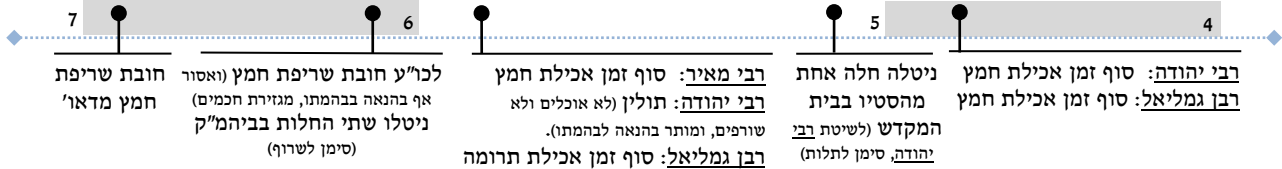

שיעור טעות האדם |א ע"ב "רבי מאיר"-יב ע"ב "לכל היא"

נחלקו התנאים במשנתנו בסוף זמן אכילת חמץ. מדאורי מסוף השעה השישית עובר ב"כל יראה" וחייב בביעורו (נלמד מהפס' "אף ביום הראשון תשפיתו שאר", והמילה "אך" חילקה את הפסוק. ה ע"א. ראה רש"י ד ע"א ד"ה "בין לרבי מאיר"), וגזרו חכמים להקדים ולשרוף חמץ מתחילת השעה השישית שמא יטעו במיקום השמש ויחשבו בצורה שגויה את הזמן (אלמלא ההרחקה, יש חשש שיטעו ויקדימו את היום בשעה, ונמצא שיבערו חמץ בסוף השעה השביעית (לטעותם היא סוף שישיית), במקום עד תחילתה).

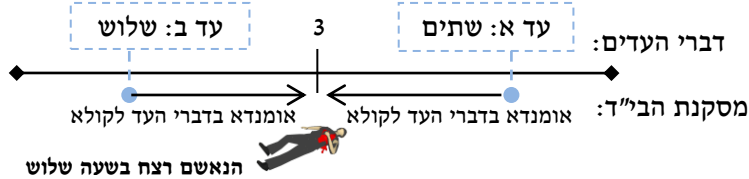
להלן סיכום דיני חמץ בי"ד ניסן על פי שעות היום, החל מתחילת השעה (זמנית) הרביעית עד סוף השעה השישית:

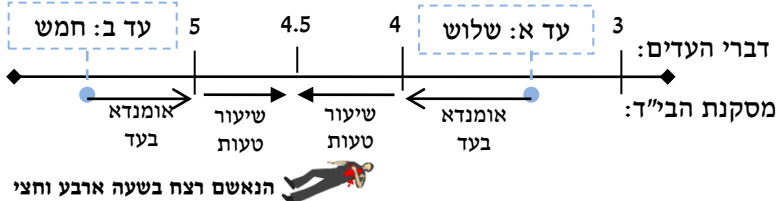
כדי לברר את דעת התנאים בהסבר טווח הטעות בסוף זמן אכילת חמץ, הגמרא מביאה דיון ממסכת סנהדרין במחלוקת תנאים עד כמה "שיעור טעות האדם", ולמרות שהעדים מכחישים זה את זה בעדותם בי"ד מקבלים את הטעות, ועדותם תקפה (ועל סמך העדות נהרג האשם!). להסברת "הפער" בין העדויות, בי"ד טוען: א. אביי - נעמיד אוקימתא בדבריהם להקל שלא דייקו בדבריהם, ושניהם התכוונו לאותו זמן. ב. רבא - מפני שזו עדות כדני נפשות נעמיד אוקימתא בדבריהם לחומרא, אלא הפער נובע בגלל טעותם בהערכת השעה ע"פ השמש (אליבא דעדים הם אמרו אותו זמן בדיק).

אביי: מחלוקת תנאים כמה "שיעור טעות האדם" נחשבת כטעות סבירה ודברי שני העדים אמיתיים אך אינם מכוונים, יותר מכך זו טעות שמכחישה את העדות השנייה:

רבי מאיר: אדם אינו טועה (המעשה אירע בשעה שלוש, והמעיד "שתים" התכוון לסופה, והמעיד "שלוש" התכוון לתחילתה).

רבי יהודה: אדם טועה עד חצי שעה (המעשה אירע בארבע וחצי, המעיד "שלוש" התכוון לסופה, והמעיד "חמש" התכוון להתחלתה).

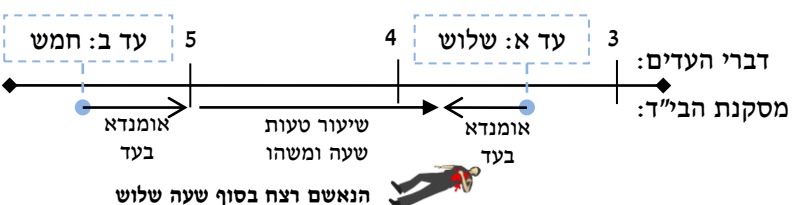

א"ד אביי: מחלוקת תנאים כמה "שיעור טעות האדם" (בגירסא זו שני התנאים סוברים בנוסף לאומנא בדעת שני העדים, עד אחד העיד כראוי והעד השני טעה):

רבי מאיר: אדם טועה במשהו (המעשה אירע בסוף שתים (ותחילת שלוש), והמעיד "שתים" דייק, והמעיד "שלוש" התכוון לתחילתה וטעה במשהו (= תחילת שתיים)).

רבי יהודה: אדם טועה עד שעה ומשהו (המעשה אירע בסוף שלוש, המעיד "שלוש" דייק והתכוון לסופה, והמעיד "חמש" טעה בשעה ומשהו התכוון להתחלה של ארבע + "משהו" = סוף שעה שלישית)

משנתנו

רבי מאיר אומר: אוכלים כל חמץ ושרפין בתחלת שש (אפילו שרק בסוף השעה השישית יש לשרוף את החמץ גזרו חכמים להקדים לתחילת השעה מחשש לטעות). **רבי יהודה** אומר: אוכלין כל ארבע ותולין כל חמץ (לא אוכל ולא שורף, כיוון שמותר לבהמה באכילה) ושרפין בתחלת שש. ועוד אמר רבי יהודה: שתי חלות (חמץ) של תודה פסולות מונחות (בערב פסח) על גב האיציטבא (עמוד שישבו עליו), כל זמן שמונחות כל העם אוכלין, ניטלה (בידי שליח בי"ד) אחת תולין לא אוכלין ולא שורפין, ניטלו שתיהן התחילו כל העם שורפין. **רבן גמליאל** אומר: חולין נאכלין כל ארבע, ותרומה כל חמץ (כל עוד לא נאסרת התרומה באכילה מדאורי יש לאוכלה ואסור להפסידה בידיים), ושרפין בתחלת שש.

סנהדרין
מ ע"א

[באו עדים לב"ד להעיד על הרצח]...אָחַד אומר: בְּשֵׁתִי שְׁעוֹת (רצח בשעה השנית של היום) וְאָחַד אומר: בְּשֵׁלֶשׁ שְׁעוֹת - עֵדוּתָן קִיִּימַת (ש'אדם טועה בכך). אָחַד אומר: בְּשֵׁלֶשׁ וְאָחַד אומר בְּחֻמֶּשׁ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה (אך אינם נהרגים, כיוון שהוכחו ולא הוזמו), דְּבָרֵי רַבִּי מַאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אומר: עֵדוּתָן קִיִּימַת. אָחַד אומר: בְּחֻמֶּשׁ וְאָחַד אומר: בְּשֵׁבַע - עֵדוּתָן בְּטֵלָה, שְׁבַחֲמֵשׁ חֲמֵה בְּמִזְרָח וּבְשֵׁבַע חֲמֵה בְּמִעְרָב (לכ"ע אינו טועה בהשגעת שעת הרצח. מפני שהחל מחצות היום ידו עושה צל לכיוון שונה).

במדבר
לה, כד-כה

"וּשְׁפֹטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמִּכָּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם... וְהָצִילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהָשִׁיבוּ אֶתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ".
בית המשפט מחפש להציל ולמצוא זכות לרוצח.

משנה
סנהדרין
מ"א

היו בודקין אותו (עד המעיד על נפשות) בִּשְׁבַע חֲקִירוֹת: בְּאִיזו שָׁבוּעַ (משבעת מחזורי השמיטה ביובל)? בְּאִיזו שָׁנָה? בְּאִיזו חֹדֶשׁ? בְּכִמָּה בַּחֹדֶשׁ? בְּאִיזו יוֹם? בְּאִיזו שָׁעָה? בְּאִיזו מָקוֹם? ...מָה בֵּין חֲקִירוֹת לְבִדּוּקוֹת? "חֲקִירוֹת" אָמַר אֶחָד מֵהֶן (בשבועת השאלות) אֵינִי יוֹדֵעַ - עֲדוּתָן בְּטִילָה. "בִּדּוּקוֹת" (מהו כלי הרצח? או לבוש הרוצח?) אָפִילוּ שְׁגִיחָם אוֹמְרִים אֵין אָנוּ יוֹדְעִים - עֲדוּתָן קִיָּמָה.

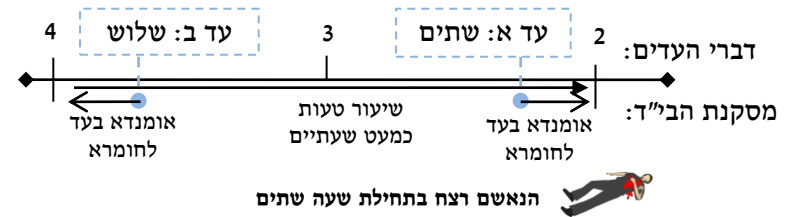
גמרא
סנהדרין
מ"ב

כיוון שכתוב "וְדָרְשׁוּ הַשְּׁפָטִים הַטֵּב וְהָיָה עַד שֶׁקָּרַח הָעֵד... וְעָשִׂיתֶם לוֹ כְּאֲשֶׁר זָמַם" משמע שעדות שלא ניתנת להזמנה [טענת כת עדים אחרת "עימנו הייתם" במקום אחר באותו זמן שהתרחש הפשע] אינה עדות, ולכן הטוען ב"חֲקִירוֹת" איננו יודע - אין בדבריו עדות (שלא ניתן לכת המזימה אפשרות לומר "עימנו הייתם").

רבא: לא ייתכן שאבוי מצד אחד טוען שב"ד מעמידים בדברי העדים אוקיימתא לקולא (כדי לטעון שאינם טועים), ומצד שני טוען ששעה ומשהו (השיעור הגדול ביותר בדבריו) הוא "שיעור טעות האדם".
הרי עדיף למצוא זכות לרוצח ולהעמיד אוקיימתא הפוכה בדברי העדים: המעיד "שלוש" כוונתו לתחילת שלוש, והמעיד "חמש" כוונתו סוף חמש. ונמצא שהפרש השעות בין העדויות הוא כמעט שלוש שעות, וחרגנו מתחום "שיעור טעות האדם" והעדויות מוכחשת, ובכך נציל את הרוצח ממוות?

רבא: מעמידים אוקיימתות בדברי העדים לחומרא ומרחיקים את זמן העדות, מצד שני מגדילים את "שיעור טעות האדם".

רבי מאיר: אדם טועה כמעט בשתי שעות (המעשה אירע בתחילת שתיים, והמעיד "שלוש" דייק, והמעיד "שלוש" טעה, ואפילו אם נעמיד שהתכוון לסוף שלוש, עדיין טעותו בגדר "שיעור טעות האדם").

הנאשם רצח בתחילת שעה שתיים

רבי יהודה: אדם טועה כמעט בשלוש שעות (המעשה אירע בתחילת שלוש, והמעיד "שלוש" דייק, והמעיד "חמש" טעה, ואפילו אם נעמיד בדבריו לחומרא שהתכוון לסוף חמש, עדיין טעותו בגדר "שיעור טעות האדם").

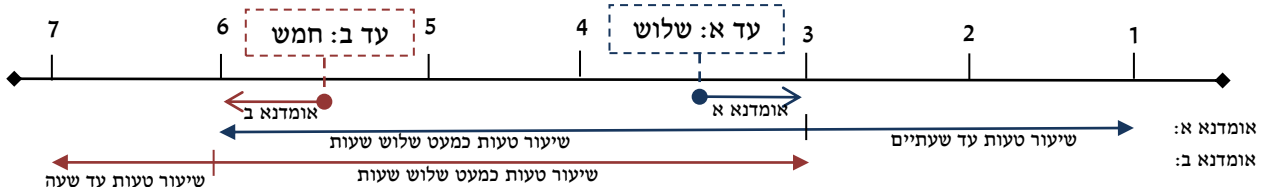
הנאשם רצח בתחילת שעה שלוש

לפי שיטות אב"י ורבא עולה שהעדים טועים בעדותם עד "שיעור טעות האדם". אם כך: יעידו הכת הראשונה בשאלת "באיזו שעה אירע הרצח?" על שעה פלונית, ולאחר מכן יבואו כת עדים זוממת ויטענו: באותה שעה פלונית עימנו הייתם - יטענו להגנתם הכת הראשונה שעדותן לא מוזממת, כי "מותר" להם לטעות! ממילא, עדות הראשונים הינה "עדות שאי אתה יכול להזימה", והרי כל עדות כזו - אינה בכלל עדות!

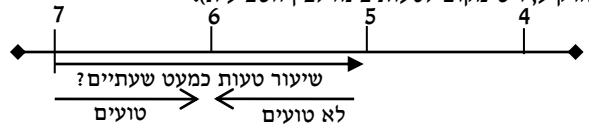
ניתן להזים עדות בשאלת "באיזו שעה", כשהעדים המזימים אומרים "עימנו הייתם" בכל טווח השעות שניתן לטעות. **לרבי מאיר:** אדם טועה כמעט בשעתיים: העדים המזימים צריכים להעיד "עימנו הייתם" משעה ראשונה עד סוף שעה חמישית (העיד הראשון שהרצח היה בשעה השנייה (לאב"י לאחר אומנדא לחומרא) ייתכן שטעה שעה לפני (שא"א לתת לו את השעה הראשונה שזהו הבלד בין יום ללילה, ואנשים לא טועים בכך) ושעתיים אחרי. והעיד השני שהרצח היה בשעה השלישית - ייתכן שטעה שעתיים לפני (ואחרי).

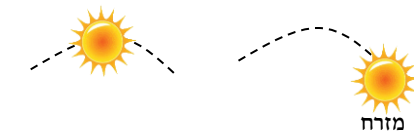
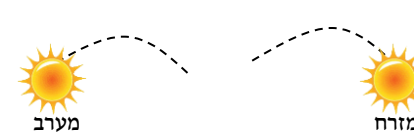
לרבי יהודה: אדם טועה כמעט שלוש שעות: העדים המזימים צריכים להעיד "עימנו הייתם" משעה ראשונה עד סוף שעה שישיית (העיד הראשון שהרצח היה בשעה השלישית (לאב"י לאחר אומנדא לחומרא) ייתכן שטעה החל משעה ראשונה עד סוף שעה שישיית. השני העיד שהרצח היה בשעה החמישית ייתכן שטעה כמעט שלוש שעות לפני ושעה אחרי (מן הדין היה צריך לתת לו לטעות עד סוף השעה השמינית, אך אנשים לא טועים בין השעה החמישית לשביעית, שהחל מחצות היום כיוון הצל משתנה)).

לאחר שהובררה דעתם של רבי מאיר ורבי יהודה בשיעור הטעות של בני אדם (ע"פ שלושת האפשרויות בדברי אביי ורבא), הגמרא משווה להרחקה שקבעו באכילת חמץ. הרי מדאורייתא צריך לשרוף בסוף השעה השישית, ורבי מאיר הרחיק לאסור לאכול עד סוף השעה החמישית, ורבי יהודה הרחיק יותר באיסור אכילה עד סוף השעה הרביעית:

אביי	רבי מאיר: לא טועה	נפק"מ לביעור חמץ	תירוצ
א"ד אביי	רבי יהודה: טועה בחצי שעה	נאכל עד סוף שעה שישי (שאין טעם להרחקת רבנן, אלא עד האיסור מדאורייתא)?	אביי: חכמים הקדימו ביותר את זמן אכילת חמץ, כי לעומת עדות שמסורה לזרזים (שיודע שעתיד להיחקר היטב ע"י ב"ד, ולא יבוא להעיד אם אינו יודע את השעה) איסור חמץ מוטל על כל העם, אפילו שאינם יודעים לכוון היטב את השעה (ונחלקו ר"מ ור"י כמה הרחיקו חכמים את העם, האם שעה או שעתיים).
	רבי מאיר: טועה במשהו	נאכל עד סוף שעה שישי (ור"מ התיר במשנה רק עוד סוף שעה חמישית)?	
	רבי יהודה: טועה בשעה ומשהו	נאכל עד סוף השעה החמישית (ור"י התיר במשנה רק עוד סוף שעה רביעית)?	
רבא	רבי מאיר: טועה כמעט בשעתיים	נאכל רק עד תחילת השעה החמישית (ור"מ התיר במשנה עד סוף שעה חמישית)?	החמץ נאסר בתחילת השעה השביעית (שזמן ביעורו סוף שעה שישי) כשהחמה במערב (עברה את קו חצי הרקיע לכיוון מערב) ואדם לא טועה בין תחילת שעה חמישית לשביעית, ולכן התירו לו לאכול חמץ בשעה החמישית (רב אדא בר אבהו: השעה השישית אסורה, כי אסור מחצות היום ואילך שהשמש באמצע הרקיע, ויש מקום לטעות בינה לבין השביעית).
	רבי יהודה: טועה כמעט בשלוש שעות	נאכל רק עד תחילת השעה הרביעית (ור"י התיר במשנה עד סוף שעה רביעית)?	החמץ נאסר כשהחמה במערב (כ"ל) ולא יטעה בין תחילת שעה חמישית לשביעית, ואסר רבי יהודה אפילו בשעה החמישית (למרות שא"א להתבלבל בינה לבין שביעית) מחמת: - אביי - איסור חמץ נועד לכל העם, ולכן חכמים הרחיקו לאסור אף את השעה החמישית. - רבא - חכמים נתנו לאדם שעה לאסוף עצים, כדי שיוכל לבער את חמצו בשריפה (ע"פ דעתו במשנה בכא ע"א). - רבא - חשש לטעות בחישוב השעות ביום מעונן שהשמש לא ניראת, ואין לחשוש לטעות אפילו בשעה רביעית, כי כולם בקיאים בה, שזו שעת הארוחה.

למסקנה, הגמרא במהלך הסוגייה הבינה שאנשים שצופים ברצח וצופים בשמש לדעת מהי השעה - יטעו ויכחישו העדים זה את זה בעדותם, אך היא הגבילה את הטעות בעדות בשני אופנים, והתירה באחד:

בין שעה שישי לשעה שביעית	בין שעה חמישית לשעה שביעית	בין יום ללילה
		
ויעיד שהרצח אירע בשעה השישית שהשמש ברום הרקיע, ואין הצל נוטה לכאן או לכאן, אלא תחתיו	ייתכן שהרצח אירע בשעה החמישית שהשמש נוטה לכיוון מזרח, והצל למערב	לא ייתכן שהרצח אירע בשעה החמישית שהשמש נוטה לכיוון מזרח, והצל למערב
ויעיד שהרצח אירע בשעות האור	ויעיד שהרצח אירע בשעות האור	לא ייתכן שהרצח אירע בין עלות השחר לשעה הראשונה שעדיין חשוך